

La recuperació del patrimoni cooperatiu a Mataró (Margarida Colomer, publicat a la revista Felibrejada, setembre de 2016)

1.- Introducció

El moviment cooperatiu té una llarga trajectòria històrica a Mataró. Aquesta ha estat una ciutat de referència a Catalunya en l'economia solidària i popular. Un exemple fou La Cooperativa Obrera Mataronense (1864-1890), i les nombroses cooperatives de consum, de lleure i de mutualitat que hi havia. Totes creades a partir de la segona meitat del segle XIX, passant per l'auge dels anys trenta del segle XX i, fins i tot, moltes van subsistir durant la guerra civil i el franquisme.

Amb aquesta petita història voldríem posar de manifest el que va representar la Dictadura franquista per al moviment cooperatiu i popular a la nostra ciutat. Ens centrarem en dues cooperatives concretes perquè pensem que són les que donen una visió més general de la lluita per conservar l'activitat cooperativa i també per la seva importància dins el moviment cooperatiu, són: la Cooperativa del Forn del Vidre i la Unió de Cooperadors.

La primera fou una cooperativa de producció de vidre i la segona era una agrupació de cooperatives de consum. Les dues tenen una llarga trajectòria i donen una visió de l'esperit solidari per conservar el moviment cooperatiu, que avui encara perviu a Mataró.

La Cooperativa del Forn de Vidre va ser creada el 1920, per dos cooperadors de pensament llibertari, Pau Pi i Josep Ros i Serra. Ha estat una cooperativa de treball que ha suportat moltes crisis i persecucions. Durant la guerra no es va col·lectivitzar, per voluntat de l'assemblea de socis, i, malgrat les pressions per fer-ho, va conservar la seva pròpia identitat com empresa cooperativa, però fou militaritzada. Va treballar en la producció de tubs de vidre per a laboratoris pel front de guerra, coordinada per la gestió econòmica del Govern de la Generalitat.

A l'inici de la guerra civil a Catalunya, les cooperatives de consum dins una mateixa població, foren invitades a fusionar-se, sense perdre, però, la seva pròpia autonomia. En la seva gran majoria foren pressionades per col·lectivitzar-se. Més tard aquestes cooperatives assumirien funcions de subministrar el racionament de queviures a la població.

La Unió de Cooperatives de Mataró com que ja era una agrupació de cooperatives de consum des de 1927, va seguir aquest model. Durant la guerra hi va haver moments molt difícils, sobretot quan no hi havia prou queviures per a tothom, això va generar una forta preocupació entre els socis per gestionar de la manera més eficient possible els recursos que rebien de les autoritats competents en matèria de proveïments.

2.- La Dictadura franquista

Acabada la guerra civil, l'ordre públic i el restabliment de la vida civil quedaren sota l'absolut control militar. El general Eliseo Álvarez Arenas, el 27 de gener de 1939, establia, entre altres disposicions, una que feia referència directa a la vida associativa.

L'article sisè deia: "*Toda la documentación obrante en centros, organizaciones, dependencias, oficinas de asociaciones o entidades políticas, sociales y sindicales queda también intervenida. Se prohíbe su sustracción, ocultación o confusión*". L'article dotzè prohibia qualsevol activitat política o sindical al marge de la *Falange Española Tradicionalista i de la JONS*. Això implicava que no es pogués celebrar cap reunió ni activitat, sense previ permís de l'autoritat, demanada de forma reglamentària.

Ben aviat es va poder comprovar la repressió directa en persones, béns, patrimoni i institucions. N'hi va haver una altra que també va afectar directament a les entitats i associacions catalanes: la prohibició de l'ús de la seva llengua. Els franquistes renegaren de la cultura del nostre país i la van perseguir amb la voluntat d'abolir-la.

La persecució i les pressions de les quals foren objecte les cooperatives no solament es manifestaren amb la confiscació a l'empar de la L.C.B.M (*Ley de Confiscación de Bienes Marxistas*), sinó també amb actuacions arbitràries no menys dures. Les cooperatives foren obligades a participar en les estructures del nou règim que estaven destinades a neutralitzar el seu funcionament democràtic. El control de les cooperatives s'encomanà a la *Delegación Nacional de Sindicatos*. Des d'aquest organisme es creà l'*Obra Sindical de Cooperación* que culminà amb la Llei de Cooperatives de 1944.^[1]

La repressió es concentrà en la vigilància i control de les assemblees cooperatives i el veto que les autoritats exercien sobre els càrrecs electes. La depuració política de les juntes i l'expropiació del patrimoni per part de l'exèrcit foren els màxims exponents. Algunes van desaparèixer, com La Moderna Fraternitat, l'any 1950.

Malgrat el franquisme, a Mataró hi va haver un moviment paral·lel de resistència i de lluita per recuperar l'activitat de les cooperatives existents, el patrimoni i per continuar les activitats de lleure i de cultura lligades al moviment cooperatiu dels anys de la República. El cooperativisme fou un moviment, que, junt amb el moviment sindical, sempre va estar actiu a la nostra ciutat, de manera clandestina o bé en llibertat

3.- La Cooperativa del Forn del Vidre

El cas de la Cooperativa Obrera del Forn del Vidre, va ser un dels exemples més clars d'aquesta repressió a la ciutat de Mataró. El record del seu director Joan Peiró, dirigent anarcosindicalista i ministre en el govern de Largo Caballero, encara va reforçar la repressió damunt de l'entitat i dels seus cooperadors. Els socis d'aquesta cooperativa en la seva majoria eren afins a la CNT, tot i que també n'hi havia que pertanyien a d'altres tendències polítiques, en la seva majoria d'esquerra. Aquesta qüestió no va

passar per alt a les autoritats del règim. La repressió sobre aquesta cooperativa va ser doble, dirigida sobre l'entitat en tant que cooperativa, però també sobre els seus socis seguidors de l'anarcosindicalista Joan Peiró.

El 1939, el cap de sis mesos, d'acabada la guerra civil, els socis que restaven a la ciutat es van reunir en assemblea i decidiren reprendre l'activitat. Es va votar una nova junta directiva, que quedà constituïda de la manera següent. President: Andreu Serra i Vicens, secretari: Jaume Morell i Bellsoley, vocals: Emili Solà i Casadesús i Melcior Comas i Vivó. La primera cosa que feren fou posar-se en contacte amb antics clients i recuperar les comandes de la fabricació de bombetes, tal com es feia abans del conflicte.

Al cap de poc, les autoritats sindicals els comunicaren la nul·litat de la junta i aquesta quedà intervinguda durant cinc anys. La nova junta va estar formada per elements del sindicat vertical amb la presència d'alguns cooperadors, sense veu ni vot. Se li van imposar dirigents aliens i addictes al nou règim. Els socis cooperadors foren obligats a desfilar amb les joventuts falangistes i perseguits de manera discriminada quan hi havia algun aldarull a la ciutat.

Durant el franquisme la cooperativa va haver de resistir la intromissió i la pressió del sindicat franquista de la CNS i de la Falange. Els seus cooperadors van haver de lluitar per reprendre el funcionament democràtic de l'empresa, i, posteriorment per la recuperació de la propietat del seu patrimoni.

El dia 15-5-1950, el *Diario de Mataró* informava del restabliment del immoble de la fàbrica, el 1954 el Ministeri de l'Exèrcit els comunicava que retornava els terrenys de l'escola però que l'edifici encara estava en mans de la Comandància Militar. No va ser fins el 1961 que les autoritats militars retornaren l'edifici de l'escola als socis de la cooperativa.

Cada una d'aquestes etapes calia que fos festejada amb les autoritats falangistes i sindicals i s'obligava a cantar l'himne "Cara el Sol", a tots els socis assistents a l'acte. Des de la perspectiva dels cooperadors era una manera de viure el retorn del seu propi patrimoni com una humiliació. Fou una tasca dura i constant, però ho van aconseguir. L'any 1956 es va organitzar una escola per als treballadors i un espai de cultura obert a la ciutat on es feien conferències i cinema fòrum. Malgrat tot, a causa de l'actual crisi, va haver de tancar les portes el 2009.[2]

4.- La Unió de Cooperadors

La Unió de Cooperatives, nascuda el 4-12-1927 com a resultat de l'agrupació de diverses cooperatives de consum, va aguantar la crisi econòmica de la guerra civil. Una vegada acabada aquesta, van intentar de tirar endavant les cooperatives de consum amb el suport d'un crèdit i poder recomençar de nou l'activitat cooperativista l'any 1946.

Després de la guerra, per decisió governamental, el nom va ser modificat i s'anomenà "Unió de Cooperadors". Els seus dirigents foren depurats políticament, gairebé tots foren substituïts per uns "afectes al règim". Això succeí a totes les administracions de l'estat i a les entitats que no foren considerades il·legals

Malgrat les condicions econòmiques i polítiques de la postguerra va desenvolupar un gran desplegament d'actes de cultura i lleure, com les actuacions de teatre, concerts de les corals i les excursions. La Unió de Cooperadors tenia uns locals socials, on hi havia cafès oberts a la població, on s'hi feien trobades de veïns i veïnes; els dissabtes i diumenges s'hi feia ball, teatre, concerts, sardanes, sopars...

Per la importància en la lluita per la recuperació del patrimoni hem elaborat una petita cronologia de la seva història en temps de la Dictadura franquista. En aquesta etapa, per analitzar la Unió de Cooperadors es fa necessari coordinar-la amb l'anàlisi de la Mútua Aliança, ja que el seu recorregut històric fa imprescindible tractar-les ambdues paral·lelament.

La Mútua de l'Aliança de Mataró, com tota la resta de cooperatives, també va patir la depuració dels membres de la junta. Malauradament, a l'administrador, Miquel Jornet no va afectar-li l'aplicació de l'esmentada depuració. M. Jornet va ser una persona determinant en el curs dels esdeveniments posteriors, i tot sembla indicar que disposava d'una clara influència dins les estructures del sistema franquista.

Les autoritats franquistes van introduir a les juntes de les cooperatives persones adverses al moviment, gent que no compartia els valors democràtics que caracteritzen el funcionament cooperatiu. L'objectiu era manipular algunes de les persones ja existents a la junta, i altres novingudes, per destruir la xarxa d'activitats tant productives com culturals que hi havia. Això marcà de manera molt significativa la junta de la Mútua Aliança i la de la Unió de Cooperadors.

Durant els primers anys de la postguerra, la por va planar en tota la societat mataronina, la repressió va ser molt forta i va fer callar moltes veus. En les reunions els socis es mantenien callats, esporuguits per por que els fessin fora. Al cap d'un temps aquella por es va anar esvaint i els socis començaren a intervenir, a fer preguntes, volien desvetllar incògnites que no eren explicades oficialment, només eren rumors de carrer.

1950.- La Mútua Aliança també es troba en una crisi econòmica que intenta amagar amb algunes irregularitats comptables. Els socis de la Mútua, en una reunió de la Junta General, que l'administrador-gerent Miquel Jornet presidia, van demanar informació sobre diverses qüestions. El soci Joan Martí i Peris, va demanar aclariments sobre els arrendaments dels serveis sanitaris de la Mútua Aliança, el resultat dels quals no es veien clars; també va demanar informació sobre la compra del local que abans de la guerra havia estat la societat cultural Iris, local que en entrar els franquistes fou

destinat al “*Frente de Juventudes*” i després va ser dedicat al Casal Aliança. Sorprenentment, el soci que feia aquesta intervenció, va ser interromput per la presidència al·legant que tenia pressa i no podia seguir. Es va acabar la reunió sense que el soci en qüestió pogués acabar la seva petició.

Algunes setmanes posteriors la sessió fou represa. Mentrestant, ja s’havia iniciat una acció judicial contra Joan Martí que no havia pogut acabar d’exposar les seves preguntes o demandes d’informació. Fou en aquella sessió quan es produí un gran rebombori. Els socis van defensar la postura del company que havia iniciat la intervenció a favor d’aclarir la gestió de la Junta en els afers abans esmentats. Va quedar plasmada l’actitud de rebuig dels socis envers l’acció de la Junta.[3]

1951.- Considerant que la Unió de Cooperadors tenia problemes econòmics, que la Mútua Aliança també i que la majoria de socis d’una entitat també ho eren de l’altra, es va pensar en la possibilitat de fer una unió d’interessos i activitats. Amb aquest objectiu, el mes de gener començaren unes converses entre els dirigents de la Unió de Cooperadors i els de la Mútua Aliança. Aquestes es concretarien en que la Mútua Aliança podia tenir accions de consum però la Unió de Cooperadors no podia tenir seccions amb funció de serveis de la Mútua.

D’aquesta manera, l’Aliança es convertiria en una entitat que nomenaren “*matriz*” i la Unió de Cooperadors passaria a ser una secció de l’Aliança. Aquestes converses mai no es van posar a disposició de cap assemblea de socis. Fou en aquests context que les dues seccions culturals de cadascuna de les respectives entitats en van fusionar i tenien la seu social a l’Ateneu del carrer de Bonaire.

10-2-1951.- Es va signar l’escriptura de l’acord entre ambdues entitats. Els respectius representants eren Joaquim Montaner i Ripoll com a cap legal de la Unió de Cooperadors i Pere Utset i Vila president de la Mútua Aliança. Aquesta operació es va fer falsificant les actes d’unes assemblees en les quals se’ls donava autoritat per fer-ho, assemblees que segons testimonis de socis, mai no es van celebrar. Es van redactar uns estatuts de la fusió i els van enviar a l’administració corresponent de Madrid, a fi de ser aprovats per les jerarquies sindicals, la qual cosa fou denegada. Denegació que tampoc no fou comunicada als socis respectius.

En el transcurs d’aquesta operació, la Junta de la Unió de Cooperadors transfereix a la Mútua Aliança tot el seu patrimoni, especialment set locals: el forn de pa “La Tahona”, “La Portorriqueña” al carrer de Sta. Cristina, “L’Estrella” del carrer de Meléndez, “Economat del Centre Federalista Republicà”, entre el carrer Palmerola i el carrer 10 de gener, “Café Nou”, a La Riera, 121, “Cafè de Mar”, Ada. Maresme, 269 i “La Protectora Mataronense”, del Camí Ral, 260-262. Els presidents eren: Pere Utset per Mútua Aliança i Joaquim Muntaner per Unió de Cooperadors, l’administrador general de la mutualitat era Miquel Jornet i Mas.

La Mútua Aliança en compensació de la donació dels immobles va entregar a Unió de Cooperadors 1.800.000 de pessetes i fent costar que a canvi la Mútua donaria serveis assistencials als socis cooperatius. Aquests locals estaven gravats per una hipoteca a favor de la Caixa d'Estalvis de Mataró, com a garantia de préstecs efectuats per la Unió de Cooperadors. Per tant, Unió de Cooperadors amb la donació del seu patrimoni, havia desgravat els deutes hipotecaris, tot i conservar els seus propis locals com a usdefruit i l'autonomia en la gestió cooperativa. Aquesta operació es feia davant notari, amb un document de "*cedo i transfiro*". Totes aquestes gestions es feren d'esquena als socis d'ambdues entitats.

Un temps més tard, el 14 de juliol de 1958, Unió de Cooperadors quan va voler examinar aquesta operació es va tornar a demanar una valoració real dels immobles. L'arquitecte Joan Burgos Masso, en va fer una valoració i en la seva certificació va fer palès que en el moment en que es va fer aquesta operació el valor total dels immobles arribava a 5.748.000 pessetes. Mentre que la valoració que ens consta en l'acta signada davant notari era de 1.800.000 pessetes. La diferència era de 3.948.709 pessetes.

3-5-1951.- La Junta General de l'Aliança va convocar una reunió de socis de la secció *Seguro Libre*. Se'ls va informar que a resultes de la llei de Seguretat Social, els socis cooperadors quedaven lligats de manera obligatòria a la Seguretat Social i deixaven de ser beneficiaris de les assegurances de la Mútua. Els socis estaven desconcertats, tant per la pèrdua de drets, tot i ser socis, de les assegurances de la Mútua, com pels rumors de negociacions entre els respectius presidents, sense tenir-ne cap informació oficial. En aquesta reunió els socis demanaren explicacions i manifestaren la seva desconfiança. La Junta administrativa els diu que l'estructura de l'Aliança ha sigut modificada i que la Junta General ja no estava constituïda pels representants dels socis sinó pels presidents de les Juntes de Secció, i que aquests acords foren presos en una reunió extraordinària de socis realitzada el dia 6-5-1950.

Aquesta reunió del maig de 1950, no havia estat convocada segons les normes dels estatuts, per tant no havia arribat als socis respectius i aquests no havien estat consultats ni informats dels canvis ni de cap reunió. Arran d'aquesta nova organització els socis d'Unió de Cooperadors, ara secció de la Mútua, si volien reclamar a la Junta Administrativa, no ho podien fer directament, sino que haurien d'adreçar-se a la seva secció corresponent. Els socis reclamaren una gestió més transparent i democràtica i es produí rebombori entre els assistents.[4]

27-5-1951.- Es constitueix una nova junta a la Mútua Aliança, en la que consta com a president Pere Utset i Vilà i com a secretari, Emili Albo, el qual deixarà el seu càrrec el 1952 quan accedeix al càrrec d'alcalde de la ciutat. Els presidents de les respectives seccions que configuraran la nova Junta General seran: Josep Agell i David, Joaquim Casas i Busquets, Marià Claus i Rosset, Josep Arnau i Badia, Gumersind Nogué i Itchart,

Miquel Picó i Rabasseda, Anastasi Salvador i Villanueva, Agustí Clopés i Castellà, Adolf Martí i Casals i Jaume Casals i Buy.[5]

Un sector de socis de la Mútua estaven preocupats i pressionaren a la Junta perquè es els donés més informació. La nova Junta decideix, a petició dels socis, constituir una ponència d'investigació que juntament amb representants de la Junta Administrativa i la Junta Consultiva estudiés la situació dels nous canvis i acords presos anteriorment i que presentés un informe a la Junta General extraordinària de socis, per tal que es pogués decidir l'acceptació d'aquestes decisions o el seu rebuig en assemblea general.

4-7-1951.- Les persones que configuren la ponència han confeccionat un informe, tot i els inconvenients que els ha posat la Junta General. Aquest estudi fou entregat a la Junta Administrativa. El 22-8-1951, els membres de la ponència encara no havien rebut cap resposta sobre l'estudi en qüestió. Decidiren posar els fets en coneixements del secretari general de la *Federación de Mutualidades* de Catalunya.

29-9-1951.- El cap de Servei d'Inspecció de la *Federación de Mutualidades*, convoca els membres de la ponència. S'inicien unes converses amb l'esperança de posar remei a la situació de la gestió d'ambdues entitats. Al cap d'un mes (17-10-1951), la ponència publica una circular informativa per a la Junta Consultiva i la fa extensiva a tots els socis perquè estiguin assabentats de la situació.

22-11-1951.- Davant del mutisme de la Junta, setanta socis presentaven per escrit la convocatòria d'una reunió amb la Junta Administrativa, Junta Consultiva i els membres de la ponència a fi d'informar i discutir la situació crítica. Aquesta petició fou denegada pel president.

13-12-1951.- La *Federación de Mutualidades* de Catalunya convocà a es membres de la ponència per informar-los que en data del 24-1-1951 la *Dirección General de Previsión* havia aprovat els nous estatuts, signats per Pere Utset, com a president i Emili Albo, com a secretari. Van ser ratificats per la *Dirección General de Previsión* amb data 29-1-1951. La ponència sol·licita a la Junta Administrativa la convocatòria d'una reunió extraordinària de socis per tractar d'aquesta qüestió. La petició fou denegada. Naturalment, des d'aquest moment els membres de la ponència quedaren automàticament impossibilitats per acomplir la funció per a la qual havien estat constituïts.

16-2-1952.- Després d'haver intentat d'establir converses entre els directius de la Mútua Aliança amb el resultat negatiu, els membres de la ponència no es volien donar per vençuts i iniciaren la publicació d'una sèrie de cartes obertes al director del *Diario de Mataró* per tal d'informar els socis. Malauradament, només podran publicar la primera.

Emili Albo, secretari de l'entitat fou nomenat alcalde de l'Ajuntament (16-2-1952), des de l'alcaldia va prohibir la publicació de cap article que hi tingués relació amb aquest

tema. Aquesta prohibició només va afectar les publicacions dels membres de la ponència.

6-4-1952.- Es convocaren eleccions pel que anomenen "*Asamblea de compromisarios*".

Els socis volien presentar una candidatura per tal de competir amb la de la Junta, però no se'ls autoritza. També se'ls prohibeix participar a les meses electorals, i tampoc no poden presenciar el curs de la votació ni l'escrutini.

Tot i això, al final hi ha dues candidatures una d'oficial que presenta la Junta i una altra d'alternativa formada per socis, en la qual, segons el servei d'informació de la Falange hi ha membres comunistes, anarquistes i d'ERC. El resultat naturalment serà a favor de la candidatura oficial. Una vegada constituïda l'assemblea de compromissaris és nomenat president Emili Albo, alcalde de la ciutat, fins aquell moment secretari de la Mútua Aliança.[6]

30-6-1955.- El president Emili Albo serà substituït del seu càrrec de president de l'entitat pel "*laureado*" coronel José Salas Paniello. Aquest militar fou honorat per la seva valentia durant la guerra civil i per la seva participació activa a la "*División Azul*" al front de Rússia en la Segona Guerra Mundial, amb la condecoració de la *Cruz de Sant Fernando*. El 5 de juliol, del mateix any, E. Albo serà rellevat del càrrec d'alcalde. [7]

Curiosament, els socis de la Unió de Cooperadors, la qual mai va deixar d'existir com a entitat, ara secció autònoma dintre de la Mútua Aliança, continuen celebrant les seves reunions de junta al marge de totes aquestes intrigues. Continuaran les seves activitats com a cooperatives de consum i també els actes culturals que en aquests moments es faran conjuntament amb el grup cultural, ja que es van fusionar el 1951, la Mútua Aliança i el de la Unió de Cooperadors. El desplegament d'activitats obertes a la població va ser important, especialment per a un sector popular, lligat a uns principis d'associacionisme que ja venien de generacions anteriors.[8]

6-10-1955.- Els dirigents de la Mútua Aliança, van constituir la Immobiliària Aliança, S. A., amb els mateixos dirigents de la Mútua. Al cap d'un mes (11-11-1955), la Mútua Aliança venia els set locals, abans esmentats, de l'antic patrimoni de la Unió de Cooperadors a la Immobiliària Aliança, S.A.

L'import de l'operació va ser cobrat prèviament i la valoració dels immobles era unes sis vegades superior a la que s'havia fet quatre anys enrere. Els membres de la Junta de l'Aliança i la Immobiliària són els mateixos i el coronel "*laureado*" José Salas serà president de les dues entitats. Miquel Jornet, accionista de la Immobiliària, continuarà exercint d'administrador-gerent de la Mútua Aliança, temps després ho serà també de la Immobiliària. Aquesta Immobiliària construirà blocs de pisos.

1-12-1955.- Després de les circumstàncies en les quals es van fer les últimes eleccions a la Mútua, sis socis decideixen preparar una candidatura amb garanties per a les

següents, que havien de ser el següent mes de febrer. Per aquesta raó van anar a parlar amb el secretari de la *Federación de Mutualidades* de Catalunya, perquè els donés indicacions per assegurar-ne la legalitat.

1-2-1956.- Dos d'aquests socis, Àngel Claramunt i Pons i Marià Claus i Rosset, que volien constituir una candidatura pròpia foren amonestats per correu postal, i els altres quatre, Rafael Carreres i Rovira, Joan Martí i Peiris, Joan Bonareu i Navarro i Antoni Macià, expulsats de l'entitat. Segons expliquen, el plec de càrrecs era a causa de "*probadas y graves infracciones reglamentarias*". Dos dels socis decideixen presentar una demanda a Magistratura, que fou desestimada per defecte de forma. Segons sembla havia d'haver estat prèviament presentada a la *Federación de Mutualidades* de Catalunya.

26-2-1956.- Les eleccions de la Mutualitat es van celebrar amb la presentació d'una única candidatura i amb perfecta normalitat. Els elegits foren Pere Utset, Miquel Jornet i Joaquim Casas entre altres. [9]

15-1-1958.- Dos dels socis expulsats, l'any 1956 van continuar amb les seves reclamacions i finalment, mitjançant la sentència del *Tribunal de Conciliación y Arbitrajes*, fou decretada la il·legalitat de la seva expulsió i imposada la seva reincorporació com a socis de dret.

26-1-1958.- Es va celebrar una assemblea a la Unió de Cooperadors a fi d'elegir uns nous càrrecs i van sortir : Antoni Macià president, Carmelo Monreal i Beltran, tresorer i Gonçal Palomar primer vocal. Immediatament la Unió de Cooperadors, va rebre de la *Unión Territorial de Cooperativas* un veto a les persones elegides i nomenen unilateralment president una persona de qui només se'n coneix el cognom, Esquiús, de confiança de les administracions, el qual dimiteix al cap de pocs mesos.[10]

15-5-1958. Es va renovar la junta i consta com a president de la Unió de Cooperadors Francesc Roy, cooperador de tota la vida. Aquest va convocar una assemblea de socis, als locals de l'Avinguda del Terç de Nostra Senyora de Montserrat. Els components de la junta eren: Adolfo Relluy i Farré, Jerónimo Massuet i Salvanyà i Vicenç Carós Serra. Constava com administrador Vicenç Casals i un delegat governatiu, que acostumava estar al costat del president quan hi havia assemblea.

En aquesta assemblea el president va informar els socis respectius, de l'operació immobiliària i especulativa que s'havia fet. Es va llegir l'escriptura de cessió del patrimoni de l'entitat a la Mútua Aliança. Demanà la paraula C. Monreal i va expressar "que en cap junta de socis no s'havien concedit poders a cap president per fer aquesta gestió" i va criticar l'operació immobiliària, ja que el valor de 1.800.000 de pessetes que es va pagar pels immobles no era just, el seu valor era més alt, per tant havia sigut una operació especulativa.

Finalment, es presentà una proposta que va ser acceptada per la majoria dels socis, amb el vot en contra d'Arnau, Esquiús y Jornet. Els tres punts de la proposta eren els següents:

1r. Desestimar tota proposta que tendeixi a ratificar l'escriptura de cessió a favor de l'Aliança, ja que no li reconeixen cap valor .

2n. Donar un vot de confiança a la Junta Rectora a fi que pugui arribar a recuperar el patrimoni cooperatiu i el del grup de cultura, encara que s'hagi d'arribar a procediments judicials.

3er. Que es trenqui la relació amb la Junta de l'Aliança, ja que les persones que la representen han intentat enfonsar la Unió de Cooperadors.[\[11\]](#)

A partir d'aquí és quan es crea un grup de cooperadors que donarà suport a la Junta per recuperar el patrimoni, entre ells hi havia Gonçal Palomar, Joan Martí i Peris, Antoni Macià i Comas, Eduard Calpe i Joan i entre altres. Aquest grup intenta dialogar amb les persones protagonistes del pacte sense cap resultat positiu, fan accions de difusió del conflicte i arriben a sensibilitzar altres persones en favor de la recuperació del patrimoni de la Unió de Cooperadors. Entre aquestes accions escriuen una carta al dictador Franco.

Entre altres gestions i activitats, aquests grup de cooperadors decideixen buscar un advocat que accedeixi a tramitar una demanda de nul·litat contra la Mutualitat, la Immobiliària, el president i secretari del 1951 i tots els membres de la junta implicades en l'afer. Antoni Martí i Coll, advocat de Mataró, ho va acceptar però va haver de retirar la demanda perquè va tenir pressions importants des del poder polític i militar. De tota manera, aquesta gestió marca una fita important ja que se seguirà lluitant fins arribar a fer la demanda.[\[12\]](#)

Francesc Soler i Canton, soci cooperador que va entrar com administrador de l'oficina del serveis centrals d'Unió de Cooperadors el 1937, ens explica que el 1960, Francesc Roy, aleshores president d'Unió de Cooperadors, va dir-li que havia de tancar de manera definitiva la porta de l'oficina. Així es posà punt final a l'activitat comercial de les cooperatives de consum.[\[13\]](#)

És així quan arribem a final dels anys seixanta. Llavors, un grup de joves descobreix el moviment cooperativista de Mataró, admiren la valentia i la tasca feta, tot i que sense resultats positius, dels antics cooperadors i és disposen a lluitar a favor del cooperativisme a la ciutat. Algunes de les persones que de manera simultània es van incorporar eren: Eliseu Massafrets, Aureli Massafrets, Antoni Luís, Pep Manté, Eduard Huertos, Xavier Vilert, Josep Rovira, Josep M. Canals, Agàpit Borràs, Pep Duran, Joan Gómez, Manel Brullet, Pep Bermúdez, Vicenç Delós, Jordi Montserrat, Antoni Uix i Manel Mas entre altres. Així amb gent jove, que té ganes de comprometre-s'hi es

torna a revifar el moviment cooperativista a favor de la recuperació del patrimoni de la Unió de Cooperadors.[14]

Els socis de la Unió de Cooperadors, continuen fent actes culturals per fer difusió d'aquest patrimoni i de la seva història. S'aprofita el Dia Internacional de la Cooperació i altres festes locals per difondre l'esperit cooperatiu. Es fa una auca de la història de la Unió de Cooperadors i cartells que ens recorden la seva trajectòria.

Dins aquest escenari es van posant en marxa nous projectes cooperatius. A partir de 1968, es tirà endavant el "Grup de Cultura d'Orientació Psicopedagògica" (COPP). El grup de joves cooperadors es posa en contacte amb la Cooperativa de Vivendes Laye i es construeixen cinc blocs d'habitatges sota el nom de la Cooperativa Laye, delegació de Mataró. Aquesta cooperativa és gestionada per la generació de joves que estava col·laborant amb la Unió de Cooperadors. Això enriqueix el moviment cooperatiu a nivell ciutadà i també afavoreix l'ampliació de socis cooperatius a la Unió de Cooperadors, ja que en formaran part activa. La llibreria cooperativa Robafaves, tot i que no està inclosa a la Unió de Cooperadors, signà un conveni de col·laboració amb aquesta entitat. El foment del cooperativisme a la ciutat es va ampliant amb el naixement de noves cooperatives.

De tota manera hi ha moviments preocupants: el 30-8-1968 la Immobiliària va vendre a la Mútua Aliança el local de "La Tahona", que era un forn de pa cooperatiu, al carrer de Montserrat. Posteriorment hi van haver unes negociacions entre la Mútua i l'Ajuntament i actualment segueix sent propietat de la Mútua.

1-2-1972.- La Immobiliària Aliança S. A. va intentar subhastar el patrimoni de la Unió de Cooperadors, sense cap resultat. La comissió liquidadora la formaven: Enrique Alegre i Bargués, Jaime Palol i Salellas i Eduardo Matesanz i Gómez. Els socis anaven pressionant els possibles compradors, informant-los que eren locals que estaven pendents d'una demanda de reclamació perquè eren resultat d'un litigi i això va fer tirar enrere les persones que podien estar interessades a adquirir-los a partir de la subhasta.[15]

1974.- Per raons econòmiques, fan fora els socis cooperadors organitzats al local de l'Ateneu i aquests busquen altres alternatives.

1975.- Hi ha una nova renovació de la Junta d'Unió de Cooperadors. Francesc Roy fou substituït per Manel Mas. El 1976 es fa un homenatge a Francesc Roy amb agraïment a la seva tasca com a president i gran defensor de la recuperació del patrimoni de l'entitat.

28-2-1976.- El Cafè Nou va ser ocupat i començà a ser utilitzat pels socis de la Unió de Cooperadors i els del grup de cultura. Els socis comencen a arreglar el local que feia temps que estava abandonat i conviden a col·laborar altra gent que s'hi va ajuntant. El local queda pintat, net i endreçat. Es promouen diversos projectes culturals i s'hi

concentra molt de jovent amb ganes de participar amb activitats de formació, de cultura i festes. Les persones més visibles en aquest espai seran Aureli Massafrets, Francesc Castañer i Pep Duran.

11-6-1977.- Amb data del mes d'abril a *Crònica de Mataró*- diari local- es publicà un article que fa referència a un acte de desgreuge vers tots aquells cooperadors que van lluitar contra la situació creada a partir de 1951. El signava Unió de Cooperadors i vuit partits polítics: PSC, CDC, UDC, PSUC, PTE, CC, ERC i PRC (R) que es comprometen a fer accions perquè retorni el patrimoni a Unió de Cooperadors. En aquest article s'esmenta la necessitat d'evitar l'especulació futura amb un patrimoni que encara està sota el control de la Immobiliària.

1979.- Hi ha les primers eleccions municipals democràtiques. L'alcalde Joan Majó i Cruzate i Unió de Cooperadors comencen unes converses a fi que l'alcalde pugui fer de mediador entre la Unió de Cooperadors i la junta de la Mútua Aliança. La Mútua manté una actitud tancada i fa difícil el diàleg, per tant les negociacions no poden avançar.

[16]

9-6-1980.- Hi ha unes noves eleccions a la Unió de Cooperadors. En Manel Mas serà substituït a la presidència per Xavier Vilert, i l'acompanyaran Vicenç Delós, secretari, Antoni Uix tresorer amb els vocals següents: Francesc Soler i Canton, Jordi Montserrat i Joan Foix.[17]

Febrer de 1980, en el transcurs de la Jornades de Cooperació i Mutualisme celebrades a Barcelona, Joan Martí, soci cooperador i membre actiu en tot aquest procés, va presentar una ponència, amb la idea d'intentar fer públiques, les irregularitats que hi havia a les dues entitats de Mataró. Aquesta ponència li va ser denegada, però se'n va fer un ressò periodístic, a càrrec de Jaume Galceran i Josep Castaño. Escriuen, sobre la desaparició del patrimoni de la Unió de Cooperadors de Mataró, de les circumstàncies d'abús en les quals es va produir la cessió o transferència d'aquell patrimoni. Sembla que el rebuig de la ponència, va ser motivat perquè un dels membres del jurat que havia d'acceptar-la era també un dels dirigents afectat per la denúncia.[18]

14-3-1980.- La Immobiliària Aliança va vendre a la Mútua Aliança el Cafè de Mar, local social de la cooperativa Marítima. Posteriorment amb el govern d'Antoni Baron, hi va haver unes negociacions entre l'Ajuntament i la Mútua, en les quals es van negociar altres edificis o espais urbans i l'Ajuntament es quedar amb la propietat del Cafè de Mar.

16-6-1980.- Entre el president de la Immobiliària Aliança, Miquel Jornet i l'alcalde Manel Mas de l'Ajuntament de Mataró, s'estableixen unes converses amb la intenció d'arribar a un acord de compra-venda de cinc locals. Aquests locals serien els següents: l'edifici de la Riera, 37 i Muralla, el del Camí Ral, 260-62, el del c/ Palmerola i el del 10 de gener, el de Meléndez, 15-17 i el de Cristina, 25-27.

S'especifica que el preu seria de 30 milions, o sigui, inferior al real. L'operació estava dirigida per M. Jornet. Els locals serien destinats a serveis municipals. L'Ajuntament no va executar l'opció de venda, per tant no es va fer efectiu l'acord.

5-9-1984.- Atès l'estat ruïnós del local del Cafè Nou, l'alcalde considera que és un perill per a les persones i obliga a que sigui desallotjat. Els cooperadors es neguen a ser desallotjats i s'inicia una sèrie d'accions reivindicatives amb el suport dels regidors de l'Ajuntament. La gestió va tenir molta transcendència, fins i tot l'alcalde Manel Mas va haver d'anar a declarar a les màximes autoritats.

1985-87.- El moviment cooperatiu farà accions reivindicatives en contra de M. Jornet i a favor del retorn del patrimoni d'Unió de Cooperadors. A partir de pancartes, plantades de gegants i altres accions festives i reivindicatives s'anirà creant un entorn favorable a tirar endavant altres accions més contundents.

L'advocat Pep Manté serà el defensor de la Unió de Cooperadors i, com a tal presentarà denúncies judicials contra M. Jornet. També ho faran els socis de la Mútua Aliança. El jutge disposarà una intervenció de la documentació de la Mútua Aliança i obligarà a dimitir a M. Jornet, com a administrador de la Mútua Aliança.[\[19\]](#)

Des d'aquesta dimissió la Mútua Aliança començarà la seva regeneració democràtica. Els socis d'aquesta entitat, a banda de les denúncies judicials, volien revisar totes les gestions i irregularitats anteriors i mirar de buscar solucions justes per a les dues entitats. En aquests moments, els socis de la Unió de Cooperadors podien participar a les assemblees de la Mútua i així acordaren accions conjuntes.[\[20\]](#)

5-6-1989.- La Immobiliària Aliança, es trobava en crisi econòmica i l'antic administrador M. Jornet, va vendre quatre locals a la societat Reparada, S.A, dirigida pel mateix M. Jornet. Aquests locals són: "L'Estrella", "Economat del Centre Federalista Republicà", "La Mataronesa" i "La Portorriqueña". Aquesta operació la va fer a través de dues empreses instrumentals i interposades. Per raons que desconeixem M. Jornet continua tenint la propietat d'una bona part dels immobles cooperatius. El 12-6-1989, M. Jornet dona el local del "Café Nou" a una entitat de caire religiós mataronina, la Fundació Sagrada Família. Aquesta donació l'ha fa simulant una venda davant notari. El president d'aquesta entitat va ser aconsellat pel rector de la parròquia de Sant Josep, Mn. Pere Solà, de no l'acceptar-lo, ja que era un regal enverinat. Consell que desoí. Tot i així al "Café Nou" hi continuaran fent activitats els socis cooperatius que des de 1977 hi són de manera activa.[\[21\]](#)

L'Ajuntament presidit per Manel Mas, del PSC, i sent Agustí Valdé, regidor d'urbanisme, va fer una operació afortunada. En el plenari del 6 de juliol de 1989, a petició de Salvador Milà d'IC, a la qual s'hi van ajuntar el PSC i el Grup Mixt, acordaren per unanimitat: « que el conjunt d'edificis que formen el patrimoni de la Unió de Cooperadors passessin a l'Ajuntament... crear una comissió per mirar de conversar i

arribar a possibles negociacions amb totes les parts implicades per tal de recuperar per a la ciutat el Patrimoni Històric de la Unió de Cooperadors.» Es va formar una Gestora aprovada per unanimitat.[22] En el plenari del 20-7-1989 es van aprovar els estatuts de PUMSA, entitat municipal de promoció d'habitatges. En aquest temps també governava el PSC i essent també regidor d'urbanisme Agustí Valdé.[23]

1990.- Després de molt dures negociacions, la societat Reparada, S. A. i l'Ajuntament arribaren a un acord quant a la permuta dels quatre locals, esmentats anteriorment, de patrimoni històric a canvi de dos mil metres quadrats de terreny municipal edificable. A la societat Reparada S.A., en la qual tenia accions i n'era administrador M. Jornet, també hi participava Rodrigo Garcia López, empresari de diverses empreses entre les quals una immobiliària. Rodrigo Garcia participa activament en les negociacions. [24]L'Ajuntament i la immobiliària PUMSA es comprometen a no realitzar-hi cap obra de construcció sense l'acord de la Unió de Cooperadors.

1993.- Comencen les diligències del judici a Miquel Jornet. El judici oral es farà el 17 de maig de 1994, al Palau de Justícia de Barcelona. Unió de Cooperadors convida els socis a assistir-hi, posa a la seva disposició un autocar que els portarà a Barcelona i que, quan acabi els retornarà a Mataró.

La titular del Jutjat d'Instrucció núm. 3 de Mataró, Begoña Álvarez, va decidir l'obertura del judici oral contra Miquel Jornet. Els indicis apunten a apropiació indeguda durant els 46 anys que Jornet va ser administrador de la Mútua, s'estudien els documents confiscats l'any 1985 per la Guàrdia Civil, a partir de la denúncia presentada llavors.

Una auditoria explica que Jornet havia creat quatre empreses entre les que passava les facturacions mentre que en altres ocasions duplicava algunes despeses. Així, engruixia els moviments econòmics i acabava cobrant quatre vegades més en base a la retribució de del 1 % que rebia per cada moviment. Paral·lelament no ingressava la corresponent retenció de l'impost sobre la Renda i desviava aquests fons cap a altres finalitats. La Caixa de Pensions ha reconegut que M. Jornet havia percebut més de 100 milions de pessetes que no queden contemplats en cap comptabilitat de la Mútua.

El fiscal demana cinc anys de presó, els advocats de la Mútua Aliança en demanen quatre anys i l'advocat Pep Manté, advocat de la Unió de Cooperadors, en demana vuit.

Aquest advocat explica al judici que M. Jornet no complia amb la Seguretat Social, que 68 metges no estaven assegurats i que algunes treballadores auxiliars ho feien sense titulació. Per aquesta qüestió, la Conselleria de Sanitat va sancionar la Mútua Aliança amb 20 milions de multa. Multa que automàticament l'Aliança demana que pagui M. Jornet.[25]

Malauradament i malgrat els esforços judicials i ciutadans, M. Jornet va ser absolt per la Justícia. La qüestió dels locals d'Unió de Cooperadors encara es mantenia en litigi. El Café Nou estava ocupat des de feia uns anys pels cooperadors, tot i que legalment

pertanyia a la Fundació Sagrada Família. Aquesta legalitat des de Unió de Cooperadors es posa en qüestió, donades les circumstàncies poc ètiques d'una donació en forma de venda.[26]

20-6-1993.- Xavier Vilert com a president de Unió de Cooperadors, fa un seguit de gestions entorn d'aquest tema, entre les quals escriu una carta dirigida a Joan Carreres, bisbe auxiliar de l'Arxidiòcesi de Barcelona per informar-lo d'aquest tema. Li demana que intercedeixi per a "higienitzar" les institucions de Mataró.

2-4-1998.- Amb la voluntat de trobar una solució pels edificis de la Unió de Cooperadors, l'Ajuntament, propietària dels quatre locals cooperatius, i els representants de la Unió de Cooperadors signen uns documents que els comprometen a dedicar aquest patrimoni a la ciutat, a tal fi decideixen crear una Fundació. La Unió de Cooperadors renúncia a la propietat en favor d'aquesta nova Fundació.

Amb aquest acord queden, de fet, "blanquejats" i "amnistats" tots aquells que van col·laborar amb l'espoli i així com també les diverses irregularitats perpetrades des de 1951. Altrament no hi havia gaires alternatives legals per retornar aquests espais als cooperativistes i aquests dignifiquen l'operació de forma generosa per a finalitats socials a la ciutat.

S'inicien els tràmits per a la constitució de la Fundació. Es forma una Gestora presidida per l'alcalde Antoni Baron i Xavier Vilert com president d'Unió de Cooperadors, Pilar González presidenta de la Fundació i Carles Spa director de la Fundació. Aquesta Gestora tindrà el suport de tots els partits polítics del Consistori. Les dues persones que es van distingir per la seva tasca en crear i gestionar la Gestora seran: Xavier Vilert representant d'Unió de Cooperadors i Pilar González, presidenta de la Fundació.[27]

2003.- Foren redactats els estatuts de la "Fundació Privada Unió de Cooperadors de Mataró pel Foment de l'Economia Social i la Rehabilitació Urbana". En aquests estatuts queda reflectida la voluntat explícita que els quatre locals siguin destinats a fins socials.

D' aquesta gestió encara en quedaven al marge el local de "La Tahona", el "Cafè de Mar" i el "Cafè Nou".

2004.- El consistori presidit per Antoni Baron, va continuar treballant en el tema. Salvador Milà, regidor d'urbanisme activa la promoció d'habitatges i la rehabilitació del patrimoni cooperatiu. El 2005 és quan es comença a treballar en l'obra de rehabilitació del patrimoni cooperatiu per part de PUMSA, amb la voluntat política que amb el temps passés a ser un valor social de la ciutat i també dels cooperadors. Serà en aquest context quan es negociarà la compra del Cafè de Mar per part de l'Ajuntament.

Malgrat tot, faltará el Cafè Nou, local de la Unió de Cooperadors, que tot i estar ocupat pels cooperadors i fer activitats culturals i de lleure, legalment la propietat pertany a la Sagrada Família, entitat que dirigeix el Centre Catòlic i la Sala Cabañes. Aquesta ha

estat una altra batalla molt dura a combatre pels socis de la Unió de Cooperadors i l'Ajuntament de Mataró.

Paral·lelament, al 2005, per fi es creà la Fundació Unió de Cooperadors de Mataró, legalitzada formalment el 2010. És una fundació formada per 50% de membres de l'Ajuntament i 50% de la Unió de Cooperadors. L'objectiu de la qual és gestionar de manera solidària el litigi històric del patrimoni cooperatiu de la Unió de Cooperadors i a la vegada donar-li un ús d'acord amb els valors del cooperativisme i l'economia solidària. Des de la Fundació es promociona la creació de noves cooperatives a la ciutat i la formació i divulgació social de l'empresa cooperativista i dels valors del moviment cooperatiu. La seu és el Cafè de Mar recuperat recentment com a patrimoni de la Fundació d'Unió de Cooperadors, tot i que la propietat continua sent de l'Ajuntament.

També s'han recuperat quatre espais de can Xammar, antiga seu de la "Cooperativa Central d'Unió de Cooperadors". Abans era la seu de la "Protectora Mataronense". Des de 2010 es van recuperant els locals de planta baixa de "L'Estrella Mataronense" i els de "La Portorriqueña. Els habitatges que s'han construït a les respectives cooperatives, passaran a ser propietat de la Fundació d'aquí 34 anys quan s'hagi amortitzat la inversió de PUMSA. En aquests moments tenen una sèrie de locals, corresponents a una bona part d'aquell patrimoni cooperatiu, disponibles i de propietat de la Fundació d'Unió de Cooperadors.[28]

El mes de juny de 2012, es va signar un acord d'intencions entre l'Ajuntament presidit per Joan Mora de CiU, la Fundació d'Unió de Cooperadors i la Fundació de la Sagrada Família, per posar fi a la situació injusta del Cafè Nou, local social de la Unió de Cooperadors. Aquest acord d'intencions, preveu que tant l'edifici com el pati del Cafè Nou passin a formar part de la ciutat com a valor social. L'estiu de 2015, el patí del Cafè Nou fou inaugurat com a emplaçament per a fer actes culturals i d'esbarjo. Ha estat un camí molt llarg, encara queden nusos per desfer i reconduir, però en aquests moments cap l'esperança en veure una proper fi del litigi.[29]

5.-Consideracions

Avui el patrimoni històric de la Cooperativa del Forn del Vidre és història, tant pel seu model cooperatiu d'empresa productora de vidre en la seva especialitat de bombetes, com pel seu testimoni com a moviment cooperatiu obert a la ciutat per a la millora cultural i educativa dins d'una perspectiva progressista. Avui desapareguda des de 2009.

La convocatòria de la "Beca Joan Peiró", ha donat, entre altres recerques, una sèrie d'estudis destinats aprofundir en el funcionament de la Cooperativa del Forn del Vidre com a empresa del vidre a Catalunya, empresa que es considera molt especial, sobretot per la seva praxis cooperativista i per la seva gestió democràtica. No hem

d'oblidar que els seus fundadors Pau Pi i Josep Ros foren uns dirigents molt fidels als principis del cooperativisme i que el seu director, en una etapa, Joan Peiró, és un dels personatges que ha donat un prestigi legítim a aquesta empresa i a tots els socis que van seguir el seu exemple.

Respecte les vicissituds del patrimoni històric de la Unió de Cooperadors, aquestes encara estan molt presents en sectors de la població mataronina. Amb la cronologia, que hem presentat, feta a partir de documents i entrevistes personals, volem col·laborar a posar la primera pedra en la confecció d'una història pendent del cooperativisme a la nostra ciutat.

Amb aquesta aproximació a la història de la recuperació del patrimoni cooperatiu a la ciutat de Mataró, voldríem que quedés clar que el mutualisme i el cooperativisme tenen certament pàgines de la història plenes d'altruisme i de solidaritat, però també n'hi ha de vergonyoses que no s'haurien d'amagar. La Dictadura franquista es va distingir, entre altres coses, per desarticular les juntes de les cooperatives i apoderar-se de la gestió a partir dels seus adherits com en Jornet i altres que han quedat reflectits en aquest relat. Pensem que en aquest text això ha quedat força clar.

Donant llum a aquests fets, volem contribuir a desvelar com un grup de gent valenta va lluitar per la recuperació d'aquest patrimoni, així com també pels seus valors democràtics i d'economia solidària. Pensem que ha costat molt temps aconseguir una recuperació ni del tot completa ni del tot satisfactòria, tot i que molt millor del que durant molt de temps es podia esperar.

Actualment a la nostra ciutat han sorgit noves cooperatives amb gent jove que fan esperar. Mataró és una de les poblacions catalanes amb un teixit cooperatiu més dinàmic, amb més d'una vintena de cooperatives de treball. La lluita d'aquells que no es van deixar enganyar per la capacitat antidemocràtica i especulativa, de la Dictadura franquista, ha donat els seus bons resultats.

Aquesta realitat d'avui ens confirma que els valors de l'economia solidària hi són presents. Els valors de l'esforç comú basat en el treball, la solidaritat i la construcció de millores reals per les persones i la comunitat, són les bases del cooperativisme, tal com l'entenien els seus promotors.

Aquests valors són els que haurien de prevaldre en la construcció d'una societat i d'una nació lliures. En el camí cap a la reconstrucció d'un nou país, no hauríem d'oblidar l'existència de la cultura popular autogestionària, de tan llarga i intensa tradició a casa nostra, en el treball, en el consum i en la cultura. Mitjançant aquestes accions podem promoure una economia justa, plural i participativa, i una societat compromesa amb la democràcia i la llibertat d'un país.

- [1] Margarida Colomer. "La postguerra a Mataró. 1939-1952".
- [2] Margarida Colomer. "Cooperativisme i Moviment Obrer" i "La Postguerra a Mataró 1939-1952".
- [3] Antoni Luís, "Auca de Unió de Cooperadors". Entrevista a Joan Martí.
- [4] Esborrany de Santos Hernández, 2004. Entrevista a Antoni Luís.
- [5] Margarida Colomer. Article a Cooperació Catalana, núm. 362, febrer 2013. "La Postguerra a Mataró.1939-1952."
- [6] Margarida Colomer. "La postguerra a Mataró. 1939-1952."
- [7] Entrevista a Eduard Huertos i Barot.
- [8] Entrevista a Eduard Huertos i Barot.
- [9] Entrevista a Eduard Huertos i Barot.
- [10] Entrevista a Joan Martí i esborrany de Santos Hernández.
- [11] Adolfo C. Barricart. Revista "*Cambio16*", juliol 1972.
- [12] Margarida Colomer. "La Postguerra a Mataró 1939-1955". Entrevistes a Antoni Luís i a Joan Martí..
- [13] Entrevista a Francesc Soler i Canton.
- [14] Entrevistes a Xavier Vilert i a Àngel Puig.
- [15] Entrevistes a Xavier Vilert, Pep Bermúdez , Joan Martí i Eduard Huertos.
- [16] Antoni Luís, "L'Auca de la Unió de Cooperadors".
- [17] Entrevista a Vicenç Delós.
- [18] Entrevista Joan Martí i esborrany de Santos Hernández. 2004.
- [19] Document de judici , arxiu Eduard Huertos.
- [20] Entrevista a Antoni Luís.
- [21] Esborrany de Santos Hernández. 2004.
- [22] Acta Plenari, 6-7-1989.
- [23] Actes dels plenaris, 20-7-1989 i 14-12-1989.
- [24] Entrevista a Antoni Luís.
- [25] Crònica de Mataró, 3-6-1993. Documents arxiu Eduard Huertos.
- [26] Document, arxiu Eduard Huertos.

[27] Entrevista a Àngel Puig.

[28] Margarida Colomer. Revista "Cooperació Catalana", núm. 362, febrer 2013.

[29] Fons documental de la Unió de Cooperadors i entrevista a Àngel Puig.